

DRVO ILI MJESEC

LIKOVNI ODGOJ ZA NAJMLAĐE

Jasenka Šparavec

OSTVARENJE d.o.o.
Zagreb, 2018.

Copyright © **Jasenska Šparavec**

Copyright © za hrvatsko izdanje: **Ostvarenje d.o.o.**

Lektura: **Željka Knapić**
Recenzija: **Antonija Balić Šimrak**
Stručni suradnik: **Ruža Babić**

Autori fotografija: **Draženka Parlov, Jasenska Šparavec**
Grafičko oblikovanje i prijelom: **Ana Šparavec**

I. izdanje : travanj 2018.

Nakladnik:
OSTVARENJE d.o.o.
D. Vukojevac 12, 44272 Lekenik
Tel/faks 044/732-246, 732-230
<http://www.izvorznanja.com>
ostvarenje@hi.htnet.hr

ISBN: 978-953-306-026-2

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem

Iz recenzije

Autorica monografije *Drvo ili mjesec ...* i koliko je to uopće važno Jasenka Šparavec svojim djelom donosi vrlo strukturiran i bogato ilustriran materijal koji daje pregled odgojiteljevog doživljaja i pristupa dječjem likovnom stvaralaštvu. Ona izrazito pripovjednim stilom prolazi kroz sve relevantne teme likovnosti u ranoj i predškolskoj dobi s kojima se susretala kroz dugi niz godina u svojim skupinama, što knjigu čini vrlo pristupačnom za čitanje i razumijevanje. Autorica razmatra pedagoško-psihološka pitanja poput primjerice: kako stvaralaštvo u području likovnosti pridonosi cjelovitom razvoju djeteta ali daje i vrlo konkretne upute o tome kako kvalitetno pripremiti i izvoditi određenu likovnu tehniku ili motiv. Djelo daje dragocjen uvid u svakodnevni rad odgojitelja koji teži promicanju likovnog stvaralaštva te u tome i za sebe

nalazi posebno zadovoljstvo i profesionalni izazov. Osobna zapažanja autorice posebno su zanimljiva i odaju likovno senzibiliziranu osobu koja kompetentno priprema, vodi, bilježi i dokumentira proces. Način na koji je autorica oblikovala monografiju može poslužiti kao uzor istraživačkog projekta u području umjetnosti svim stručnjacima koji u svojem radu provode likovne aktivnosti sa djecom rane i predškolske dobi. Istaknula bih još posebno izbor slikovnih priloga koji dokumentiraju proces i prikazuju finalni rezultat upravo onako kako to pravila struke zahtijevaju te se zbog toga monografija može preporučiti i kao sveučilišni priručnik na kolegijima iz Metodike likovne kulture i Istraživanja dječjeg likovnog stvaralaštva.

izv. prof. dr. art. Antonija Balić Šimrak

Za djecu punu strpljenja i razumijevanja za nas odrasle

Predgovor

U radu s djecom rane i predškolske dobi bavim se likovnom kulturom dugi niz godina. Tijekom tog razdoblja susretala sam se s mnogim dilemama i postavljala si pitanja na koja sam pokušavala nalaziti odgovore. Shvatila sam da je do njih vrlo lako doći ako slušamo i promatramo djecu. Slušamo? Pa naravno da ih slušamo. No, čujemo li ih? Ispričat ću vam jednu anegdotu koja je meni puno pomogla da ih doista i čujem.

Jedno uobičajeno jutro u mojoj odgojnoj skupini iznjedrilo je naslov ovog priručnika. Bila je rana jesen i odlučila sam predložiti djeci da temperom slikaju drvo u bojama jeseni. Pripremila sam tempere u bojama koje jesen donosi, zaštitila stolove, popričala s djecom vezano uz tu temu. Drvo u bojama jeseni bilo nam je ispred sebe...

Djeca su tada bila u trećoj godini života. Naravno da ona u toj dobi nisu razvojno spremna naslikati temu onako kako

mi odrasli zamišljamo, međutim, jedna je djevojčica to napravila i ja sam bila time zadovoljna. Dok smo analizirali što tko radi, druga je djevojčica rekla da slika mjesec.

„U redu“, rekla sam.

No na to je djevojčica, čije je drvo zaista i izgledalo kao drvo, rekla: „I ja slikam mjesec.“ „Mjesec? Zar to nije drvo?“, upitala sam ju. Dijete mi nije odgovaralo. Čim sam to izgovorila, shvatila sam da ju nisam trebala razuvjeravati. S obzirom na to da skoro sve aktivnosti snimam, koliko mi to okolnosti dozvoljavaju, nakon dolaska kući pregledala sam snimku nekoliko puta i shvatila. Je li važno što je dijete naslikalo? Drvo ili mjesec...

Važno je da je dijete slikalo, uživalo u toj aktivnosti, opustilo se i bilo neopterećeno i bezbrižno. Ono ima pravo mijenjati svoje odluke, pa čak i temu svog rada.

Problem odraslih je što moramo imenovati sve što vidimo i što bismo željeli vidjeti.

*Suha pastela, "Portret"
Dijete u šestoj godini života*

I zato imam potrebu zahvaliti svoj djeci na strpljivosti koju su pokazala u mom procesu otkrivanja i spoznavanja. Želja mi je ovim priručnikom ukazati na složen i odgovoran put odgajatelja u pronalaženju novih načina rada na razvoju promicanja likovne kulture u predškolskim ustanovama. Nadam se da će sve što sam zabilježila doprinijeti lakšem putu onih koji će pročitati ova moja saznanja. Bilo bi mi veliko zadovoljstvo da svatko od odgajatelja i drugih zainteresiranih za tematiku likovne kulture u predškolskim ustanovama, uz pomoć ovog priručnika, pronađe svoj put koji će za njega i djecu s kojom radi biti izvor zadovoljstva i razvoja stvaralačkog procesa.

Osim svog angažmana u nastajanju ovog materijala, koji će, nadam se, biti koristan drugim odgajateljima, vrlo važna mi je bila podrška kolegica Natalije Duvančić i Draženke Parlov koje su me poticale i cijelo vrijeme bodrile svojim konstruktivnim prijedlozima i kritikama, kako bi ovaj priručnik bio što sveobuhvatniji i korisniji. Ovim im putem zahvaljujem na njihovu vremenu i trudu. Potpora ravnateljice našega Dječjeg vrtića Grigora Viteza, Ruže Babić, bila je od samog početka ohrabrujuća i konstruktivna. Svojim znanjem i iskustvom mnogostruko je utjecala na nastajanje i rast ovog priručnika, za što joj još jednom zahvaljujem.

Također moram istaknuti da su svi zaključci i saznanja do kojih sam došla plod zajedničkog rada kolegice Draženke Parlov i mene u odgojnoj skupini u kojoj smo provodile spomenute aktivnosti tijekom proteklih godina.

SADRŽAJ

1.	Uvod	11
2.	Kompetentan odgajatelj - podržavatelj kreativnosti kao odgojne vrijednosti	13
3.	Doprinos likovne kulture cjelovitom razvoju djeteta	23
4.	Materijalni preduvjeti za ostvarivanje likovnog programa	27
5.	Važnost podloge za likovni rad i njezina uloga u kreativnom procesu	31
6.	Veliki formati podloga - poticaj za zajednički i grupni rad	39
7.	Poticajne teme likovnih radova	49
8.	Likovne tehnike za djecu rane i predškolske dobi	57
9.	Rad na reprodukcijama - poticaj i inspiracija	125
10.	Rad s recikliranim materijalima	139
11.	Dokumentiranje rada	151
12.	Ideje i prijedlozi za rad	153
13.	Zaključak	166
14.	Bilješka o autoru	167
15.	Preporučena literatura	169

1. UVOD

Želja mi je ovim priručnikom sve one koji rade s djecom potaknuti na razmišljanje o dobrobitima koje će podariti djeci baveći se likovnim odgojem. Htjela sam odgajateljima ukazati na nužnost detaljnog promišljanja i analiziranja svojih i dječjih postupaka, aktivnosti i sadržaja u radu s djecom rane i predškolske dobi.

Danas ne postoji zanimanje u kojemu kreativnost ne igra značajnu ulogu. Potrebna je krojaču, frizeru, stručnjaku za odnose s javnošću, učitelju, dizajneru, rukovoditelju, stručnjaku za informacijske tehnologije. Čak i u svakodnevnom životu moramo u mnogim situacijama pokazati svoju kreativnu stranu (bilo u rješavanju problemskih situacija ili u stvaralačkim aktivnostima).

Jedan od zadataka odgajatelja jest poticati djecu na aktivnosti. Stavljajući ih pred situacije i zadatke u kojima imaju priliku pokazati svoju snalažljivost i spretnost u pronalaženju najboljih rješenja, odgajatelj utječe na razvoj njihove kreativnosti. Crtanje, slikanje, modeliranje i drugi

načini likovnog izražavanja višestruko pomažu djetetu u iskazivanju ili prevladavanju emocionalnih stanja, pomažu mu u izgradnji samopouzdanja i međusobnih odnosa. Likovne aktivnosti doprinose opuštanju djece jer značajno zadovoljavaju njihovu potrebu za mirnim aktivnostima. U takvoj smirenoj atmosferi ona imaju priliku razmišljati i na taj način uživati dok izrađuju svoj likovni rad. Za to vrijeme imaju priliku komunicirati sa svojom okolinom, promatrati ju, opažati, doživljavati, stvarati vlastite slike i izražavati ih na svoj način.

Dok promatramo djecu rane dobi u likovnim aktivnostima, moramo se zapitati: postoji li išta prirodnije od dječjeg šaranja po podlozi? Dječje iznenađenje i oduševljenje tragom koji ostaje kao rezultat manipuliranja materijalom vidljivo je čim mogu držati nešto što ostavlja taj trag.

Naš je primarni zadatak zadržati taj entuzijazam u djetetu što dulje, sve dok ne odraste i postane sretan i zadovoljan član našeg društva.

2. KOMPETENTAN ODGAJATELJ – PODRŽAVATELJ KREATIVNOSTI KAO ODGOJNE VRIJEDNOSTI

Svaki odgajatelj ima svoj put profesionalnog razvoja kroz koji, više ili manje, mijenja svoje stavove. Najveći utjecaj na te promjene imaju djeca. Svakodnevnim promatranjem, slušanjem i osjećanjem djece odgajatelj mijenja svoja razmišljanja i postupke. Važnu ulogu u tom procesu imaju samorefleksija i samokritičnost.

Moje razmišljanje razvijalo se i mijenjalo s vremenom. Pregledavajući videosnimke djece u aktivnostima počela sam shvaćati na koje sve načine mogu rješavati mnoge nedoumice. Promjene u mojem promišljanju i ponašanju izravno su se odražavale i na promjene u dječjem ponašanju i postupcima.

Na moj profesionalni razvoj, osim djece koja su najvažnija u odgojno-obrazovnom procesu, utjecalo je redovito praćenje i proučavanje stručne literature i nekih odabranih internetskih izvora. Refleksije s drugim odgajateljima i nastavnicima likovne kulture doprinosile su razmjeni vlastitih razmišljanja koja su se mogla i trebala mijenjati. Poticajna promišljanja o vlastitom radu, analiza postignuća, razmjena mišljenja i ideja te potraga za kreativnim rješenjima

rezultirali su novim pogledom na dijete. Željela bih naglasiti važnu ulogu suradnje sa stručnim suradnicima, koji su bili izrazito suradnički i konstruktivno naklonjeni. Zajedničke analize, razgovori, pregledavanje pripremljenih materijala (foto i videosnimke dokumentacije) te radni dogovori koje smo realizirali s ciljem napretka i unošenja novina doprinijeli su boljem i kvalitetnijem sagledavanju djece u njihovim kreativnim aktivnostima.

Otvorena suradnja i partnerstvo s roditeljima (svi oblici suradnje u kojima smo imali priliku stvarati kvalitetnije uvjete podrške cjelovitom razvoju djeteta) također su bili od velike pomoći u shvaćanju djeteta i njegova ponašanja u odgojnoj skupini. Posebno bih istaknula izrazito suradničku atmosferu koju su roditelji podržavali i u nekoj mjeri inicirali, svjesni dobrobiti koje likovna kultura donosi njihovoj djeci. Neki roditelji dostavljali su videosnimke djece u likovnim aktivnostima koje su snimali u svojem domu.

Važno je naglasiti da ta zajednička suradnja djeluje na pozitivne osjećaje i roditelja i odgajatelja, što je u konačnici imalo utjecaj na sveukupnu atmosferu i ozračje u skupini.

*Rezanje papira škarama
Dijete u četvrtoj godini života*

Napomenula bih i da suradnja s društvenom sredinom zahtijeva angažman odgajatelja. Bilo bi poželjno stupati u kontakte s radnim organizacijama koje mogu donirati svoje proizvode. Njima bi se mogao obogatiti već postojeći likovni materijal. U trenutku kada odlučite postaviti izložbu dječjih radova dobro bi bilo kontaktirati ustanove, knjižnice, muzeje i sl. te pokušati ostvariti suradnju s njima. U starijim odgojnim skupinama djeca mogu posjećivati izložbe i muzeje. Odgajateljev je zadatak upoznati se s postavom željene izložbe te ocijeniti primjerenost dobi djece svoje skupine.

Vjeruj da dijete može

Kompetencija odgajatelja ogleda se u poznavanju dječjih sposobnosti, ali i u povjerenju u njih. Ako polazimo od stajališta da povjerenje u djecu treba postojati, možda bismo trebali razmisliti i o tome je li to povjerenje bezuvjetno. Sam početak rada s djecom rane dobi jest zanimljiv, ali i u neku ruku ograničavajući. Njihova je motorika nerazvijena, pažnja kratkotrajna, interes velik.

Često smo u ponudi likovnih tehnika neopravdano ograničeni svojim stavovima. Razmišljamo o tome koliko su djeca razvojno spremna na upoznavanje s novim tehnikama. Razmišljamo o njihovoj urednosti, sigurnosti, a nije zanemariv ni rezultat nakon aktivnosti, koji je, prema ocjeni nas odraslih, skroman. U odabiru likovnih tehnika djeci se često nudi nekoliko nezahtjevnih, međutim,

njihova dob pritom ne bi trebala biti ograničavajući faktor. Iz iskustva sam spoznala da sve likovne tehnike koje koriste djeca u srednjim i starijim odgojnim skupinama mogu koristiti i djeca u jaslicama i mlađim odgojnim skupinama. Naravno da je potrebno neke dijelove prilagoditi dobi djece. U nekim trenucima naša će prisutnost biti potrebija i aktivnija. No svaki bi odgajatelj u svojim promišljanjima trebao sebi postaviti pitanje ima li bezuvjetno povjerenje u dijete. Upoznavanjem svoje skupine spoznajemo sposobnosti i razvojne karakteristike svoje djece. Te su nam informacije važne i moraju biti jedna od smjernica u procesu promišljanja, planiranja i donošenja odluka.

Iznimno je važno da odgajatelj tijekom provođenja likovnih aktivnosti bude fleksibilan. Ako dijete u određenom trenutku pokaže inicijativu vezanu uz promjenu tehnike, podloge ili mjesta izvođenja, mudro bi bilo ne odbiti njegove ideje, nego mu omogućiti da ih realizira. Odgajatelj bi mu trebao dati priliku da te svoje misli demonstrira i argumentira.

U radu s djecom rane i predškolske dobi, a naročito s djecom rane dobi, potrebno je uvažavati vremenski i prostorni kontekst. Najbolje vrijeme za rad s djecom u likovnim aktivnostima jest ono tijekom jutarnjeg okupljanja te u poslijepodnevnim satima. Ukoliko želimo da djeca upoznaju likovnu tehniku kvalitetno, bez gužve i međusobnog ometanja, a s mogućnošću odgajateljeva individualnog pristupa svakom djetetu, utoliko je važan broj djece koja slikaju (bilo prstima, kistom ili pečatima).

Djetetu rane dobi obično dajemo da trga papir i lijepi ga na podlogu. Djeca to rade motivirano i više-manje spretno. Moguće je da im u dobi između druge i treće godine života ponudimo i škare za djecu, uz našu prisutnost. Naravno, vidljiva je motorička nezrelost i nespretnost, ali i upornost. Jedan je dječak u našoj odgojnoj skupini s nepune tri godine bio jako uporan u rezanju papira, ali ne i previše uspješan. Papir je više trgao nego rezao. Trenutak u kojemu je uspio i napravio prvi rez škarama i njegov povik: „Ja režem! Ja sam režem!“ razveselio je i njega i mene. Njegovo veselje napretkom bilo je i moje veselje. Zadovoljstvo uspjehom koji djeca osjete kada uspiju u svome prvom rezanju papira jest značajno i važno za razvoj njihova samopouzdanja.

Vrijednost pohvale za dijete

Svi procesi kroz koje dijete prolazi tijekom i nakon izrade rada predstavljaju dobrobit za dijete, međutim, ponos i zadovoljstvo učinjenim djetetu su najvažniji. Odgajateljev zadatak jest poticati djecu ne samo na aktivnosti, već i na upornost, ustrajnost i marljivost. Te kvalitete treba podržavati i njegovati. Pitanje pretjeranog i nepotrebnog hvaljenja tema je o kojoj, mi odrasli, moramo dobro razmisliti (i to ne samo u okvirima likovnog stvaralaštva).

Potrebno je da djeca vide da se uspjeh postiže vrijednim i upornim radom, trudom, pokušajima, a kojiput i razočaranjima, kako na likovnom području, tako i u drugim aktivnostima.

*Slikanje rukama
Dijete u trećoj godini života*

Kada se djeca letimično pohvaljuju zbog svega što naprave, tada takva česta pohvala gubi na svojoj važnosti. Hoće li se dijete truditi ako zna da će pohvalu ionako dobiti?

Na kraju mu ona neće biti važna. Onomu tko je izgovara bit će usputna, a djetetu nepoticajna i neobvezujuća.

Ubrzavanje razvojnog procesa

Djeca rane dobi vrlo često crtaju ili slikaju po jednome mjestu dok se papir ne podere. Odgajatelj u svojim razmišljanjima treba osvijestiti i probleme vezane uz svoju intervenciju tijekom nastanka dječjega likovnog rada. Je li potrebno dječju pažnju usmjeravati na ostatak papira, želeći da ispune cijeli papir, ili je to razvojno te će djeca ionako prije ili kasnije sama doći do tog zaključka? Našim sugestijama nećemo dobiti puno, a djeca će biti uskraćena za jednu fazu svog razvoja koja ih zadovoljava u njihovome kreativnom procesu.

Ponekad se dogodi, nakon što pripremimo kistove za slikanje, da djeca započnu slikati rukama, a zanemare kistove. Zadovoljstvo slikanja rukama treba podržati i motivirati (i to ne samo u ranoj dobi, već i kod starije djece). Osjećaj boje na rukama, njezino miješanje, dobivanje novih boja i, na kraju, vrlo često jedno veliko sivilo iskustvo je koje treba dozvoliti i poticati kod djece bez obzira na njihovu dob i motoričku spretnost.

Racionalno korištenje likovnog materijala

Djeca su spremna učiti o važnosti čuvanja likovnog materijala. U početku koriste papire u neograničenim količinama, nacrtaju nešto što im se ne sviđa i uzimaju drugi papir. Znalo se dogoditi da imamo mnoštvo takvih radova, spremljenih i ostavljenih. Djeca nisu spremna odmah

prihvatiti činjenicu da je takvo ponašanje neprihvatljivo. Potrebno je stalno ukazivati na taj problem.

Aktivnosti recikliranja papira provodili smo već u mlađoj vrtićkoj skupini. Djeca su dobila zadatak da potrgaju papir na manje komade i u toj su aktivnosti rado sudjelovala. Namakanje papira bio je sljedeći korak u procesu recikliranja. Nakon što se papir razmočio bilo ga je potrebno još više usitniti. Za postupak usitnjavanja papira djeci sam ponudila ručnu sjeckalicu koju je bilo potrebno okretati svom snagom, što nije bilo lako. No svi su nestrpljivo čekali da prionu poslu. Improvizacija postupka recikliranja papira nastavila se jer smo u nedostatku mrežice u okviru stavili u sita smjesu usitnjenog papira koju smo donijeli iz pješčanika.

Nakon cijedenja uslijedio je proces sušenja. Tako su nastali prvi komadi našega recikliranog papira. Papir je bio nešto deblji od očekivanoga, ali bio je naš i mi smo ga napravili. Djeca mlađe dobi neće shvatiti svrhu ovih aktivnosti, ali ih svejedno treba ponavljati i ustrajati u ukazivanju na nepotrebno bacanje papira. Djeca su sklona čuvanju svojih materijala tek nakon dugotrajnog rada na tim aktivnostima. Trebala bi, od najranije dobi, naučiti čuvati materijal s kojim rade i racionalno se njime koristiti.

Ako im uspijemo usaditi vrijednost da se prema likovnom materijalu, igračkama, didaktici i svemu s čime se susreću

u vrtiću i kod kuće odnose na način da čuvaju te stvari, to će biti vrijedna lekcija za budućnost, kao i način života. Razbacivanje i nesvrhsishodno korištenje nije poželjno. Često se događa da ne zatvaraju flomastere, pa tako ni upozorenja da ih je potrebno zatvoriti jer će se posušiti i postati neupotrebljivi nisu učinkovita. Puno je bolje individualno razgovarati s djecom i omogućiti im da sami zakluče kakva je uzročno-posljedična veza nepravilnog korištenja materijala i posjedovanja istih kada ih trebamo. Bilo kakav postupak nepoštivanja onoga što imamo dovodi djecu do zaključka da je posjedovati ono što im je potrebno sasvim normalno. Trebali bismo raditi na tome da postanu svjesni potrebe čuvanja i racionalnog trošenja materijala kako bi postali svjesni vrijednosti onoga što trenutno imaju. To je dugotrajan, ali učinkovit i nužan proces.

Nakon što potrošimo flomastere čepove sačuvamo, a suhim flomasterima pokušamo pronaći novu uporabnu vrijednost (asamblaž, lijepljenje na kutiju za nove flomastere i sl.). Ostatke od šiljenja drvenih bojica ili olovaka možemo iskoristiti za sjenčanje prstima. Mnogi su načini iskoristivosti potrošenog materijala. Zadatak odgajatelja jest poticati djecu da razmišljaju u tom smjeru.

Čimbenici koji utječu na kvalitetu rada

Tijekom određenog razdoblja odgajatelj prolazi kroz nužne promjene u svojim stavovima i razmišljanjima, ali

se i susreće s nekim ometajućim čimbenicima koje svojim kompetencijama nastoji riješiti.

Već kod planiranja aktivosti on nailazi na prve poteškoće. Broj djece u odgojnoj skupini često je ograničavajući faktor. Ako je neka likovna aktivnost organizacijski ili prostorno zahtjevnija, nije svejedno koliko će djece sudjelovati u njoj. Rješenje tog problema može se naći u organiziranju aktivnosti tijekom jutra ili u poslijepodnevnim satima, kada je dolazak djece, odnosno njihov odlazak, postepen.

Kako djeca dolaze u skupinu, tako će se postepeno priključivati pripremljenim aktivnostima te nakon nekog vremena odlaziti na druge. Novopristigla djeca moći će cirkulirati bez gužve i tako se imati priliku upoznati s novom tehnikom ili raditi na tehnici koju su već upoznala.

Smatram da je nepovjerenje odraslih u sposobnosti djece, s obzirom na dob i nerazvijenu motoriku, još jedan ometajući faktor. Često se misli da mlađa djeca nisu dovoljno spretna, da će sve uprljati te da treba pričekati s radom na određenim likovnim tehnikama dok malo ne narastu, postanu spretnija, s bolje razvijenom motorikom. No, je li to baš tako? Djecu rane dobi podjednako zanimaju sve likovne tehnike, nije im bitan format ni kvaliteta papira ili podloge (zato često slikaju ili crtaju po podu, zidu i drugim površinama). Vrlo često uzet će iskorišteni ili pak poderani komad papira i to im neće biti bitno niti će tražiti čisti i cijeli papir.

*Crtaње drvenim bojicama
Djeca u trećoj godini života*

Vrijeme koje provode u likovnim aktivnostima jest kratko. Sposobni su, koliko je moguće s obzirom na dob, voditi brigu o urednosti. Neka djeca spremna su samoinicijativno i očistiti pod, no to se rijetko događa. Ima djece koja odbijaju zaštitnu odjeću, neka je oblače više-manje samostalno ili pak traže pomoć kod oblačenja. Strpljiva su u pripremama za aktivnost i iskreno se vesele rezultatima svoga rada. Većina djece u stanju je prepoznati svoj rad i nakon nekog vremena, iako su njihovi radovi nama odraslima u toj ranoj dobi vrlo slični. No, uz detaljnije promišljanje odraslih, svaka likovna tehnika može se prilagoditi mlađoj djeci. Dobro je pripremiti nekoliko poticaja (materijale i pomagala) i sve što je potrebno za provođenje aktivnosti.

Djecu treba uključiti u pripreme bez obzira na njihovu dob. Sposobni su pripremiti zaštitu za stolove, donijeti kute, likovne materijale, manje količine vode. Nadohvat ruke trebala bi im biti dovoljna količina starih krpica ili papirnatih ručnika za brisanje. Već u mlađoj odgojnoj skupini sposobna su oprati kistove, obrisati zaštitu za stolove i sl. Jako ih veseli njihovo sudjelovanje u stvaranju izložbe radova. Daju sugestije, donose radove, imenuju ih. Osim izložbi, koje periodično postavljamo za roditelje i ostale zainteresirane, djeca vole izložiti svoje radove zbog vlastitog zadovoljstva, stoga im to treba omogućiti. Najbolje bi bilo fiksirati konopac za vješanje radova koji će njima biti dostupan. Tako će sva djeca, nakon što završe svoj rad, imati mogućnost njegova pričvršćenja kvačicama za sušenje rublja. Na taj način ona će samostalno izložiti

onaj rad koji žele, u vrijeme i na mjesto koje sama odaberu. Promjena izloženih radova također će ovisiti o dječjim odlukama.

Skroman izbor likovnog materijala pokazao se kao još jedan ograničavajući faktor. Likovni je materijal u odgojnim skupinama sveden na jednoobraznu normu. Sastoji se od olovaka, drvenih bojica, pastela i eventualno boja za slikanje prstima te tempera. Oskudan izbor likovnog materijala industrijske proizvodnje moguće je nadomjestiti ostalim recikliranim materijalima i raznim didaktički neoblikovanim materijalom.

Sklona sam vjerovati da se kreativnost rađa iz onoga što nemamo, kada se moramo snaći, improvizirati. Proces snalaženja, pronalaženja novih mogućnosti i rješenja doprinosi razvoju dječje kompetencije inicijativnosti i poduzetnosti.

S druge strane, obilje materijala mora uroditi plodom. Svakodnevna dostupnost i mogućnost odabira iz mnoštva materijala također snažno djeluje na stvaralački proces djece. Možda je najbolji razvojni put onaj u kojemu improvizacijom dolazimo do obilja materijala. Djeca pritom imaju priliku isprobati sve svoje mogućnosti.

Podrška ostalih djelatnika u vrtiću jako je važna. Stručni suradnici trebali bi prepoznati i podržati viziju odgajatelja koji rade na likovnosti djece. Refleksija s drugim odgajateljima je dobrodošla i trebalo bi ju prakticirati.

Bilo bi poželjno da pomoćno osoblje također sudjeluje u dijelu poslova koje odgajatelj nije u stanju obaviti zbog svojega povećanog obujma posla (naročito u jaslicama). Njihov doprinos važan je u tehničkom dijelu nakon likovnih aktivnosti jer je tada potrebno vratiti prostor sobe i sanitarija u prvobitno stanje.

Odgajatelj bi trebao biti svjestan svojih kompetencija. Kompetentan odgajatelj treba pažljivo promatrati djecu, slušati ih i razumjeti, davati im mogućnost izbora, biti dobar motivator, usmjeravati ih i podupirati, detaljno preispitivati svoje i dječje postupke i aktivnosti u kojima sudjeluje te promišljati koje dobrobiti za dijete proizlaze iz ovoga složenog procesa. Na izgradnji svojih kompetencija potrebno je raditi svakodnevno. Ako ih pažljivo gledamo i strpljivo slušamo, djeca će nam u tom procesu nesebično pomagati.

Flomaster "Maslačak"
Dijete u četvrtoj godini života